

Het zwarte goud van Humbeek

Een kolenmijn in openlucht!

Een precedent in Schaarbeek: fictie of realiteit ?

Een kolenmijn gelegen aan de invalswegen van Brussel. Was het misschien een grap...? Dat verhaal hebben we grotendeels te danken aan de Franstalige schrijver Emile Verhaeren (1855-1916). Die stond nog aan het begin van zijn loopbaan, toen hij op een dag met enkele vrienden een Parijse verslaggever in het Zuidstation verwelkomde, die voor zijn krant een reportage maakte over Brussel. Het gezelschap trok de stad in, er werden zoals gebruikelijk enkele drankgelegenheden bezocht en daar vloeide het bier rijkelijk. Later op de avond, toen hun gast al een artikel naar zijn krant had moeten doorsturen, zaten ze allemaal nog genoeglijk in een nachtclub. Het bier miste ook zijn uitwerking niet. Ze besloten dan maar om samen het artikel te schrijven. Iedereen had zo zijn eigen mening... De verslaggever noteerde de gegevens en hij werd ertoe aangezet om voor zijn lezers een artikel te schrijven over de "Schaarbeekse koolmijn".

Humbeek 1940 - 1945

De openluchtcolenmijnen van die dagen in de Brusselse regio waren lang geen mythe. Ze waren er eerder ook al in het Franse Decazeville in de Aveyron. Vele Brusselaars namen in het Noordstation de locale tram naar het nabijgelegen dorp Humbeek. Daar stapten ze af aan de eindhalte bij het kanaal van Willebroek. Bij hun aankomst vielen daar meteen de talrijke zakken met kolen op die langs de kade waren opgestapeld. De 'qualité d'Humbeek' zo heten die kolen destijds, ze stonden klaar om verkocht en meegenomen te worden. Terugtrekkende Belgische troepen bliezen op 17 mei 1940 de brug van Humbeek op, en daar kwam tijdelijk een veerpont voor in de plaats. Om met daarmee over het kanaal te geraken moest men vanwege de grote mensenstroom soms uren wachten. In de winter vroom de vaart wel eens dicht en dan kon men te voet naar de

andere kant. Vrachtwagens, auto's, stoot- en hondenkarren, kruitwagens, kinderwagens en fietsen reden af en aan langs de modderige kanaaloever. Een eindje verderop lag een uitgestrekt terrein met een honderdtal putten.

Op het kronkelende pad dat naar de koolputten liep, zeulden mannen en vrouwen met zakken tot aan het kanaal, daar werden de zakken gewogen en verkocht. Hier en daar zakte een te overladen fiets in de sporen van het leemslib weg. Volgens een ooggetuige uit die tijd was het zwaar labuur! De wegen waren totaal kapotgereden en het herstel kostte de gemeente handenvol geld.

Hoe kwamen de kolen in Humbeekse grond?

De site van de 'kolenmijn' had een oppervlakte van zo'n 20 ha en bevond zich op de oostelijke oever van het kanaal, tussen Humbeek en Oxdonk. Het was niets anders dan een oude stortplaats van de stad Brussel, die kort na de eerste wereldoorlog in gebruik werd genomen. In de jaren dertig werd er geen huishoudelijk afval meer gestort en bleef het terrein ongebruikt liggen. Toen kwam de oorlog 1940- 1945 met zijn grote gebrek aan brandstof, een paar inwoners van Humbeek en Zemst zochten naar een alternatief. Zo kwamen zij op het idee om op de oude stortplaats langs het kanaal naar een vervangende brandstof op zoek te gaan. Men vond er een zwartachtig soort stenen, soms gruis, afkomstig van de compostering van het sinds jaren opgestapelde huisvuil. De kolenhandel was een feit!

Op een dag vervoerde de Humbeekse veerpont niet minder dan 3200 personen van de ene kant naar de andere. Elke dag werden er nieuwe percelen blootgelegd. Het moet wel gezegd worden dat de adviesraad voor mijnbouw de Humbeekse ontginning niet erkende. Iedereen koos naar eigen goeddunken een plek uit voor zijn exploitatie. Het nodige materieel:

enkele schoppen, een houweel en een zeef die op een draagberrie rustte. De zeef was langwerpig van constructie, zodat ze door twee personen te gelijk bediend kon worden . Een ervaren zever kon per dag zo'n 300 kg Humbeekse kool vergaren. Al was het product niet van de beste kwaliteit, voor de meeste mensen was het voldoende dat die 'scramouilles' of 'kooikes' brandden en veel warmte gaven. Zoveel warmte dat talrijke kachelpotten na verloop van tijd doorgebrand raakten. Voor 100 kilo van die scramouilles schommelde de prijs van 100 tot 400 fr., naargelang ze in Humbeek of in de Brussel werden verkocht.

Het risico namen ze erbij.

Alhoewel de uitbating van de Humbeekse kolenhandel in open lucht gebeurde, was het werk toch niet zonder enig risico. Hier was niet het gevreesde mijngas de boosdoener, maar de vrieskou. Zo was het gebruikelijk dat tijdens de wintermaanden een honderdtal mannen afgedekt met enkele jutezakken de nacht in hun gaanderijen doorbrachten, om er zeker van te zijn ze die 's anderendaags terug zouden vinden. Zolang de aarde bevroren was ging alles goed maar als de dooi intrad, bestond er gevaar op instorting. Zo deed het verhaal de ronde dat er op een nacht enkele mannen bedolven geraakten en dat men daarna zelfs niet wist op welke plaats ze zich bevonden. Gelukkig verschenen ze na een paar dagen weer op het appel... en kwamen ze er enkel met de schrik van af. Een pittoreske trek van de kolenmijn van Humbeek was dat de kolenzifters tussen de scramouilles soms nog fragmenten van flessen, oude kookpotten, waterketels en zelfs speelgoed vonden.

De ene zijn brood is de andere zijn dood.

De exploitanten van de kolenhandel hadden in een mum van tijd, ten koste van de eigenaar van het terrein, fortuin gemaakt. Na verloop van tijd was de site in een ware molshoop herschapen en bood hij een trieste aanblik. Door het hoogteverschil was de afkalving van het terrein zelfs een reëel gevaar gaan vormen voor de stevigheid van de kanaaloevers. Daarom werd de activiteit voorgoed stopgezet door de 'Compagnie Maritime Belge', de rechtmatige eigenaar van het terrein. Toch werd later nog oogluikend toegezien hoe nog enkele mensen, die in armoede leefden, af en toe voor eigen gebruik kolen kwamen ophalen. Humbeek heeft met zijn scramouilles. in de vorige eeuw beslist geschiedenis geschreven.

Lied uit de revue 'Naar 't Steut' van na de oorlog.

Er kwamen heren met 'ne pit

En mademoisellekens fijn

Om enkele kilo's antraciet

Van de Humbeekse mijn.

Ochot, ochot gij Brusseler.

Wat is 't ne viezen tijd,

Ne frank en g'hebt ne kilo weer

Van uwe vuiligheid.

Refrein:

Op 't steut van Humbeek

Dat mooie Humbeek

Daar is gewis 's lands beste kolenmijn.

Op 't steut van Humbeek

Dat mooie Humbeek

Och ja waar kunnen wij ergens beter zijn!

Tekst: Stany Moortgat